

НОВИ ТРЕНДОВИ НА ТРЖИШТУ ОПИЈАТА

ЗАМОРЧИЋИ НА ПИ

ПИШЕ Милена МИЛЕТИЋ

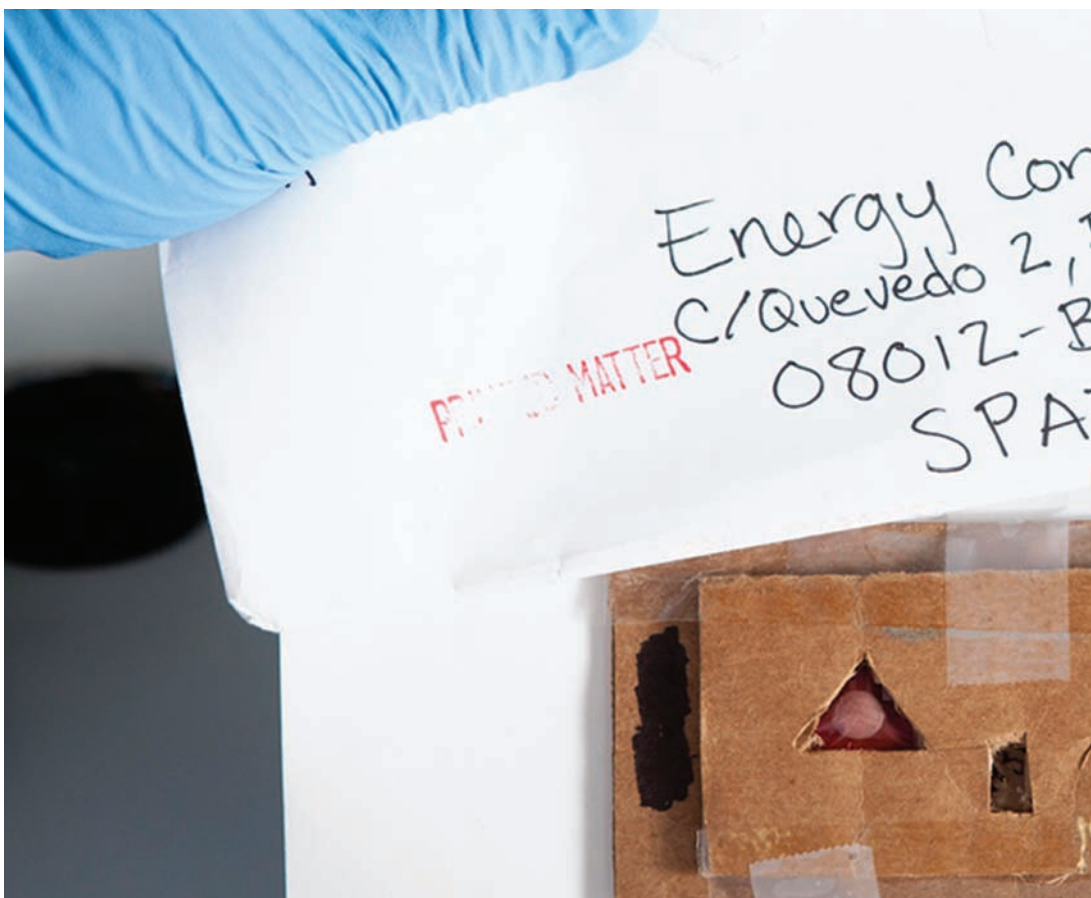
Сачекај, удара ме лимун", каже човек окружен неколицином других особа и удара се по потиљку. Неколико минута касније, тај човек саопштава „добра“ или „слаба, лоша...". Човек који оцењује робу је наркоман, тзв. „пробач", кога његов дилер доводи да испроба „робу" (хероин у том случају) могућег новог добављача, са којим до тада није радио. Ово је некада, пре развоја хемијске и фармацевтске индустрије, била честа сцена међу шверцерима приликом препродаје дрога.

Ако је веровати налазима Европског центра за праћење дрога и зависности од дрога, објављеним недавно у новом извештају, „пробачи" дрога поново су на сцени. Овога пута, међутим, корисници често нису свесни шта узимају, не знају дилера (јер се дрога често наручује преко интернета), нити имају представу да су заправо заморчићи, на којима се испитује новопроизведена психоактивна супстанца, чије су последице по здравље непознате и произвођачима, а камоли медицини. Тако добијамо пораст смртних случајева због употребе наркотика, али и фотографије несрећника попут оних за које се однедавно тврди да су користили дрогу звану „крокодил". И мада нашим установама за праћење зависности и тржишта наркотика и полицији није познато да и у Србији има таквих појава, анализе коришћења опијата код ученика средњих школа и проста људска свест о томе да нико није изолован од зла, наводе на размишљање.

Нове бројке на тржници

У једном сјајном скандинавском филму, који се повремено може видети на нашим каналима, главни јунак, након саобраћајне несреће у којој је усмртио мушкарца (иначе породичног насилника), суочава се са потпуном пропашћу –

губи уносан посао, отуђен је од породице, губи брак и полагано се сам одриче свега што има. Јер, он има проблем – много година раније, тај припадник имућне класе одвео је своју сестру, свежег дипломца факултета, због прославе у ноћни клуб и дао јој новац да купи таблете за које се веровало да

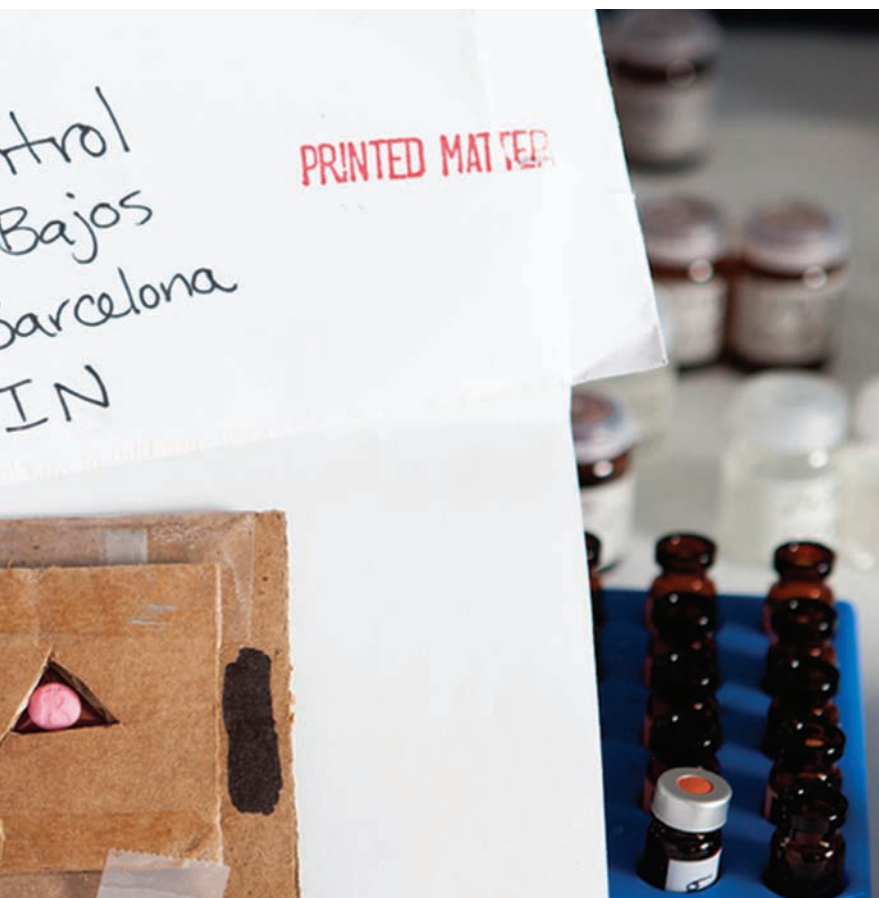
су екстази (после се испоставило да је садржај таблета био непознат), нова популарна дрога младих ноћобдија која подиже усхићење, али повремено и носи животе. Помешане с алкохолом, таблете са утиснутим логом цвећа ставиле су тачку на будућност несрећне девојке (умрла је), али и самог јунака.

Радња филма, Богом дана да опише нову ситуацију на европском тлу. „Млади корисници могу нежељено постати заморчићи за твари чији је могући ризик по здравље углавном непознат", каже се у управо објављеном Извештају о наркотицима Европског центра за праћење дрога и зависности од дрога. Аутори филма нису морали ништа да измишља-

ЈАЦИ МРАКА

Последњих година у порасту су производња и употреба синтетичких дрога у земљама Европске уније, као и број смртних случајева узрокованих тим наркотицима, нарочито међу младима. У ЕУ с разлогом постављају питање – *Не користе ли савремени дилери врло младе људе као несвесне покусне куниће за испитивање деловања њихових нових производа?*

ју, довољно је било да прате полицијску статистику у свом региону – према извештају, последњих година је нешто повећан број смртних исхода од употребе наркотика, у свакој земљи ЕУ, а нарочито у скандинавским. Разлике су махом у типу дрога од којих се страда. Негде је то хероин, негде кокаин, а много где нове, синтетичке дроге које дилери рекламирају као лакше, а заправо остављају и те какве трагове за собом. Ноћни клубови, али све више и школска дворишта, приватни станови, па и пословне просторије, све су то места где се појављују опијати свих типова.

Димитрис Аврамопулос, европски комесар за миграције, држављанство и унутрашње послове, коментаришући

поменути документ, рекао је да се Европа суочава са проблемом који је у порасту: „Нове психоактивне супстанце, стимуланси, хероин и други опијати и даље се много користе и добављају, са знатним утицајем на јавно здравље.”

Поменута анализа у уводу истиче да подаци указују на читав сет нових и све сложенијих проблема, од раста употребе стимуланса и нових психоактивних супстанци (нове супстанце – НПС), преко злоупотребе лекова, проблематичне употребе индијске конопље на много начина, „све сложеније везе између употребе хероина и синтетичких дрога”, забрињавајућег раста смртних случајева, до злоупотребе глобалне виртуелне мреже, тј. интернета. За творце извештаја, то аутоматски намеће и нова питања – како да здравствени системи одговоре на изазове и како да лече зависнике. Нове епидемије употребе хероина, како су се изразили творци извештаја, и појачана производња супстанци за ту дрогу у Авганистану, као и чињеница да су у ЕУ хероински зависници припадници старије популације, намећу посебно опрезан приступ и стални надзор над тим делом тржишта дрога, и нове стратегије за борбу. То је срж папира. У бројкама, то изгледа овако.

Врло строге процене кажу да су трговци опијатима у ЕУ 2013. године зарадили око 24,3 милијарде евра. Оне мало слободније кажу да се зарада креће у распону од 21 до 31 милијарде евра. Марихуана и њени деривати заузимају око 38 одсто укупне вредности тржишта. Хероин је и даље на другом месту, а зарада од те дроге је око 6,8 милијарди евра (28 одсто тржишта). Он се и даље сматра, без обзира на трендове и изврстан пад у употреби, најопаснијим проблемом. Следи кокаин, од кога се зарадио око 5,7 милијарди (слободне процене иду и до седам милијарди), који заузима 24 процента тржишта. Амфетамини, иако је њихова употреба у порасту, донели су шверцерима од 1,2 до 2,5 милијарди евра, а само на екстазију зарађено је око 0,7 милијарди евра.

Кад је реч о запленама, годишње се у ЕУ пријави око милион заплена, али реч је махом о малим количинама. И ту производи од канабиса заузимају централно место, чак 78

одсто заплена отпада на канабиоиде (2014. године било је 682.000 заплена производа од индијске конопље). Занимљиво је, такође, да највећи број заплена пријављују две земље: Шпанија (више од две трећине свих европских заплена отпадају на ову земљу) и Велика Британија. Велики број заплена имале су и Немачка, Италија, Белгија. Извештај наводи и да је у 2014. години било 50.000 заплена великих количина синтетичких дрога, од чега око 60 одсто отпада на синтетичке канабиоиде, тј. производе од марихуане, или синтетичке дроге који садрже ТХЦ материју добијену неким другим путем, а не прерадом марихуане.

Што се корисника тиче, европске службе безбедности и установа које се баве тим проблемом процењују да је 2014. године око 1,2 милиона грађана ЕУ било позитивно (такође обухваћена тим извештајем) на тестовима употребе дрога, а са Турском и Норвешком, то је око 1,5 милиона људи. На први поглед бројка није тако велика, узевши у обзир величину ЕУ и придодатих земаља. Ипак, ако се томе дода да је само у 2015. око 2,1 милион младих између 15. и 24. године признало да је употребило екстази, који је убедљиво најпопуларнија дрога данашњице, јасно је да проблем не опада, већ расте. Извештај помиње и далеко озбиљнију процену – више од 88 милиона одраслих, тј. особа од 15 до 64 године, пробало је у неком животном тренутку неку незакониту супстанцу. Занимљиво је и да употребу дрога чешће пријављују мушкарци (54,3 милиона), а жене нешто мање – 34,8 милиона.

Заплене, али и истраживања тржишта и самих корисника, показују да свугде (што важи и за нашу земљу) расте употреба синтетичких дрога и производа од канабиса, док хероин и дроге попут кокаина варирају. Као што смо видели, најпопуларнија врста дроге је екстази (МДМА), који се продаје у разним облицима, попут кристала, прашкастих твари или таблета, високодозирани, са разним логотипима. Амфетамини, метамфетамин, све су раширенији, пре свега због ниских цена и доступности преко интернета. Све су популарнији канабиоидни рецептори попут кетинона, кетамина итд.

Све те дроге имају сличности али и одређене разлике, а појава 98 нових супстанци прошле године на тржишту показује да је тржиште више него живаво и да, упркос свим стратегијама борбе против дрога, опстаје. Између осталог и зато што наука и технологија напредују. За само последњих пет година, појавило се и регистровано је чак 380 нових материја, па данас листа забрањених материја у ЕУ има 560 ставки.

Посебан проблем је нови тренд на том мрачном тржишту људских слабости – лажни лекови. У те бројне и некон-

тролисане материје спадају и фентанили, који могу бити веома штетни а повезани су са неким лажним лековима. На пример, 2015. године ацетилфентанил су EMCDDA и Еуропол проценили као изузетно подмуклу материју. Све те нове твари из индустрије дрога сада све чешће постају део неких замена за лекове, попут бензодиазепина, који се у многим државама сматра опијатом одговорним за стварање зависности код људи. Европске службе безбедности процениле

су да господари тржишта дрога у ЕУ који се баве синтетичким опијатима сада све више иду на хроничне и проблематичне секторе тржишта. Тако и лекови постају део ове суморне приче. А један од синтетичких канабиоида, МДБМ – ЦХМИЦ, повезан са чак 13 смртних случајева и 23 веома озбиљна тровања у ЕУ, пронађен је у 20 мешавина за пушење.

Географија дроге

Говорећи о типовима дрога које се користе по земљама, занимљив је део извештаја који се бави анализама отпадних вода по земљама. Подаци показују да се највише кокаина користи (или дистрибуира, чува) у Белгији и Холандији, на пример. Амфетамини се најчешће налазе у отпадним водама Немачке, Чешке, Холандије. Нимало необично, каже за „Одбрану“ Милош Богичић, заменик начелника одељења за сузбијање наркоманије и кријумчарења Полицијске управе за Град Београд: „Последњих година, производња синтетичких дрога сели се на исток Европе. У Чешкој се прави вештачки хероин, на пример. Пољска, Белорусија, Бугарска су земље са јаким стручњацима за хемију, са капацитетима за праве лабораторије и све више интервенција у лабораторијама и заплена те врсте је тамо. Некада је у том друштву била и Украјина, али сада је тамо рат и нема довољно података за ту земљу. У Бугарској је у последње време откривено неколико веома јаких лабораторија.”

Нашег саговорника потврђују сви новији извештаји ЕУ у које смо имали увид. У Бугарској се, на пример, као и у Литванији, прави метамфетамин уз помоћ бензил метил кетона. У Чешкој је, вели извештај, производња метамфетамина заснована на некој врсти мале традиције, јер се некад производило за сопствене потребе. Међутим, последњих година бележи су велики раст производње те синтетичке дроге, па чак и сукоби међу бандама које воде те илегалне лабораторије. Често су у тај посао укључени дошљаци из азијских земаља, попут Вијетнамаца. Оно што је посебан безбедносни проблем код свих синтетичких дрога, а нарочито метамфетамина, јесте што њихова производња изузетно загађује животну околину.

У скандинавским земљама, такође, расте употреба амфетамина. Али, те земље пријавиле су и пораст употребе хероина, и то међу старијом или барем по годинама зрелијом популацијом.

Разуме се, географија наркотика не може без рута. Оне су већ уобичајене, са већим или мањим изменама. Хероин путује из Авганистана преко Балкана, најчешће преко Космета у Рашке области, на Запад. Марихуана иде из Албаније, а понешто и из азијских земаља. У Шпанију улази из Марока, на пример. Оно што је важно кад је балканска рута у питању са своје две трасе – преко Космета и Рашке области и преко Бугарске, источне Србије и даље – јесте да је Балканско полуострво махом транзитна зона или област где се хероин и кокаин чувају и мешају са другим супстанцама да би се повећала њихова количина пре даље дистрибуције на Запад. Кокаин махом бродовима или авионима стиже из Латинске Америке, каткад директно у Западну Европу, а каткад преко Балкана и других тачака. Милош Богичић подсећа да је било неколико заплена на Аеродрому „Никола Тесла“, да се београдска полиција сусретала пуно пута са тзв. „мазгама“, људима који прогутају капсуле са дрогом да би је негде овде избацили из тела.

Према извештају поменутог центра за праћење дрога из 2013. године, рута којом се преносе кокаин и хероин пре-

ко Западне и Северне Африке је све јача. Отуд је већ неколико година безбедносним службама ЕУ један од приоритета максимално смањење „улоге западног Балкана као кључне транзитне зоне и складишта за илегална добра намењена ЕУ, и као логистичког центра група организованог криминала, што се посебно односи на албанске криминалне групе“, како пише у поменутом извештају из 2013. године. Тек трећи по важности је прекид трафикинга унутар ЕУ, посебно путем контејнера.

Двострука улога интернета

Интернет се показао као ново средство комуникације и добављања наркотика. Дакле, директно је злоупотребљен за трговину дрогама. Мрежа Даркнет је изузетан пример. Иако помало прикривено, реч је о несумњиво изузетно јакој мрежи која служи за само једну активност – трговину дрогама. Ко уђе у тај простор, затећи ће прозоре са насловима: Свилени пут, Др. Д., Величанствена башта, Кућа лавова итд. Све су то прозори који гледају ка само једном правцу – ка дилерима дрога. И све се може наћи и договорити. Уз нове технологије за платни промет, развој енкрипције који трговцима наркотицима омогућава да се добро сакрију и купе себи значајно време за бекство у случају да их неко открије, интернет се показао као одлично подручје за тај смртоносни посао. Они који продају путем интернета лако се скривају на тржиштима попут AlphaBay-а, Silk Road-а (свилени пут). Јер, могућности плаћања Bitcoin-ом и Litecoin-ом, коришћење рутера који прикривају стварне ИП адресе продаваца, олакшавају посао криминалцима.

Са друге стране, интернет је одлично средство за промоцију кампања против дрога, али и лекова и терапија за помоћ онима који су ушли у тај језиви круг. Зато ће пресудно питање за политику ЕУ и свих земаља, заправо, бити како одговорити на мрачну страну употребе интернета на том пољу, али и како што боље искористити његове предности за ширење кампања против употребе дрога и за терапије.

Смртоносна статистика

Слободна процена каже да је унутар ЕУ само у 2014. години најмање 6.800 људи умрло услед предозирања. Много више него, рецимо, 2013. године. Највећи број смртних случајева забележен је у Великој Британији (36 одсто) и Немачкој (15 одсто). Велики број смртних исхода десио се захваљујући употреби нових супстанци, па је Европски центар за праћење дрога и зависности од дрога 2015. године издао 34 упозорења у вези са употребом тих опијата. Као што смо већ рекли, у последње време појавили су се проблеми са наркотицима попут ацетилфентанила, који је прошле године повезан са 32 смртна случаја. Оперативни рад европских полиција и служби безбедности коначно је наметнуо и питање: *Не користиш ли неко њу зависнике, нарочито младе, као ђокусне кунџе?* Наиме, већ сада је јасно да су синтетички канабиоици (који се понекад продају и као „лековита мирисна уља“ на пример) веома отровни. Милош Богичић каже да су далеко отровнији од праве марихуане. Ипак, нове материје се стално појављују, лако се деле, баш посредством интернета, и у ЕУ су с разлогом поставили то питање. Све је додатно усложњено, како тврде експерти

REITOX-а, европске информационе мреже за праћење наркотика и зависника, тиме што се нове дроге продају најчешће под фирмом стимуланса, као нешто лакше, и што их онда корисници, или и сами дилери, често мешају са другим дрогама. А комбинације могу бити веома опасне.

Србија

„Код нас су тренутно најпопуларнији екстази, амфетамини у праху и камену, марихуана и разни веријетети од канабиса, попут сканка, затим спид, а већ неко време бележимо опадање употребе хероина, хашиша, нарочито хашишовог уља и кокаина”, каже Милош Богичић.

Ствар је у томе да за скупе наркотикуе, попут кокаина и хероина, Србија није право тржиште. Мада, разуме се, и код нас има оних који их користе. Мирјана Ковачевић, директорка Специјалне болнице за болести зависности, у разговору за један дневни лист рекла је да је пад цене кокаина и код нас учинио да тај стимуланс постане доступнији и ширем кругу корисника. Ипак, добра вест је што је број оних који користе те тешке дроге, барем у Србији, у опадању. Лоша вест тиче се синтетичких дрога, које због своје јевтиноће и код нас имају све раширеније тржиште и то међу млађим тинејџерима.

Посебна карактеристика српског тржишта (поред чињенице да смо, на срећу, и даље претежно земља транзита) јесте да расте број заплена наркотика, али је ту махом реч о малим количинама. Милош Богичић каже да је београдска полиција у последњих два до три месеца запленила око један килограм „спида”. Последња саопштења МУП-а Србије у вези са неколико заплена односе се на ред величина од по неколико грама. Једина већа заплена ових дана у региону била је 15 килограма марихуане, коју је црногорска полиција нашла код једне жене у колима на граници са Хрватском.

И у Србији су бројније заплене марихуане, која се, приде, гаји на доста локација и код нас.

„Индијска конопља тражи воду и често се гаји уз реку. Зато их је у једном периоду било нарочито много поред Дунава”, каже Богичић.

Но, с тим у вези постоји још једна нова особеност српског тржишта. Дроге, па и поља на којима се гаји марихуана, све више има по нашим селима. Разуме се да томе погодује тешка економска ситуација, али је ова појава за будућност земље изузетно опасна.

Но, кад су у питању нове синтетичке дроге и лабораторије, ту Србија стоји боље. Иако МУП нема тачну евиденцију заплена у нелегалним лабораторијама, нити се зна тачно колико их има, у полицији су прилично сигурни да их код нас нема много.

„За лабораторију вам је потребна стручна радна снага, одлични хемичари пре свега, доста новца за набавку супстанци, а тога код нас нема довољно”, каже Милош Богичић. Он подсећа на један од случајева откривања лабораторија. Пре неколико година београдска полиција открила је лабораторију у којој се производио каптагон, врста амфетамин са логотипом „Ц” на таблети. Главни организатор посла био је стручњак који је године провео у *Alcaloidu* из Скопља, а главни хемичар пензионисани радник *Здравља* из Лесковца. Кад је полиција открила лабораторију, нашли су 100 kg материје која је припремана за Блиски исток.

Такође, крајем априла полиција је ухапсила неколико особа због производње синтетичког опијата ривотрил у једној лабораторији у Новом Саду. У претресима на више места у том граду и Суботици нађена је велика количина тих таблета. У Новом Саду налазила се лабораторија са машином за прављење таблета и супстанце за прављење дроге.

Најновији резултати анализа Института за јавно здравље Војводине, на основу узорка од 163 одељења првих разреда средњих школа на територији Новог Сада, показују да сваки десети средњошколац користи марихуану, седативе, ЛСД, екстази... Дроге се најчешће користе викендом, током излазака, а дечаци предњаче у односу на девојчице – 11 одсто дечака користи дроге, наспрам седам одсто девојчица.

Шта је са невољним заморчићима код нас?

Милош Богичевић каже да таква појава није запажена код нас, на срећу, али да се са тиме мора рачунати кад је дрога у питању. Сваки дилер ће доћи у ситуацију да мора имати неког за пробу, подсећа он. Мирјана Ковачевић рекла је у разговору за неке дневне листове да, иако зна за ту праксу у неким европским државама, нема сазнања да се то дешава и код нас.

„У Америци, на пример, људима плаћају да учествују у експерименту са новим супстанцама. Али, они који желе да на тај начин зараде новац, свесно улазе у такве експерименте. Такође, млади и зависници од дрога узимају наркотикуе за које не знају ни како се зову, већ се одлуче за њих по препоруци пријатеља”, изјавила је Мирјана Ковачевић.

Можда ове праксе, која дефинитивно намеће нове безбедносне изазове, код нас тренутно и нема. Али, нико не може искључити могућност да се то и код нас појави, пре или касније.

Друштво је у великој кризи, а криза је најбољи фитиљ за сваку експлозију. Заплене су честе, полицијски депозити пуни, судови спори, а све је већи број очајних људи без посла и хлеба. Код нас су сви системи одавно пукли, а решења су половична. Стварање једног озбиљног система за борбу против наркотика, који би приморао све службе које се баве заштитом државе, попут МУП-а са свим његовим деловима, попут царине, речне полиције, здравствене службе, тајних служби, био би свакако од помоћи. Милош Богичић указује да се ништа не може без превенције. Његове колеге су доста урадиле у основним школама, али за деловање на средњошколце, каже он, није довољна полиција, већ ту мора бити и редовног рада психолога, педагога и других служби. Разлог је једноставан. Тржиште мрака игра на карту људске слабости, а та слабост један је од два кључара оног понора пред којим се свако од нас може наћи. Цена којом се плаћа на том тржишту је у ствари она највећа – живот. И то не самог зависника, већ свих оних који такву особу окружују. ■